

Pregledni znanstveni članek Review scientific paper (1.02)
Besedilo prejeto Received: 15. 12. 2020; Sprejeto Accepted: 16. 1. 2021
UDK UDC: 27-23-055.2
DOI: 10.34291/Edinost/76/Vecko
© 2021 Večko CC BY 4.0

Terezija Snežna Večko

Svetopisemska postava o ženski: pomoč, ovira ali odvisno od interpretacije?

The Biblical Law about Woman: Assistance, Obstacle, or Dependent on Interpretation?

Izvleček: Judovska postava, ki se nahaja v Drugi, Tretji, Četrti in Peti Mojzesovi knjigi, opredeljuje med drugim zakonske in družinske pravne odnose. Ti razodevajo patriarhalni ustroj izraelske skupnosti. Zakonski in družinski predpisi ščitijo predvsem pravice moža in očeta. Sprašujemo se, kakšen položaj je v njih dodeljen ženski. V članku z eksegetsko in primerjalno metodo analiziramo pravno razmerje med možem in ženo v judovski postavi ter mestoma v rabinski interpretaciji. Ugotavljamo, da je ženska/žena imela moškemu/možu podrejen, vendar razmeroma dober pravni položaj. Soočimo ga z Jezusovo razlago nekaterih zakonov. Iščemo temelje za drugačen Jezusov pristop v Stari in Novi zavezi. Trdimo, da Jezus razodeva celosten pogled na človeka, moškega in žensko, kakršen se nahaja v postavi, vendar ga nihče ni videl tako kot on. S tem novim pogledom lahko moški in ženska/mož in žena zaživita v prenovljenem dostojanstvu in harmoniji.

Ključne besede: Mojzesova postava, Mišna, zakon, moški, ženska, devica, mož, žena, posilstvo, prešuštvo, ločitev, usmrnitev, Jezus Kristus

Abstract: *The Jewish Law found in Exodus, Leviticus, Numbers and Deuteronomy defines, among others, conjugal and family relations. They reveal the patriarchal organization of the Israelite community. The conjugal and family prescriptions mainly protect the rights of a man and a father. We pose a question what position was given to a woman. We analyse the legal relation between a husband and a wife in the Jewish law and partly in the rabbinical interpretation. We use exegetical and comparative methodology. We state that a woman/wife was subordinate to a man/husband, yet she was granted a relatively good legal position. We confront it with Jesus' interpretation of some laws. We look for the foundations of Jesus' different approach in the Old and in the New Testaments. We assert that Jesus reveals a holistic view of a human being, of a man and a woman, as it is contained in the Jewish law, yet nobody perceived it as him. Within this new view a man/husband and a woman/wife are able to live in a renewed dignity and harmony.*

Key words: *Mosaic Law, Mishnah, law, man, woman, virgin, husband, wife, rape, adultery, divorce, execution, Jesus Christ*

Uvod

Med odgovornimi za podrejen položaj ženske v antični izraelski družbi se v feministični literaturi kakor tudi v splošnem prepričanju zagotovo najde svetopisemska zakonodaja. Ker pa je Sveto pismo knjiga z najvišjo avtoriteto tudi za kristjane, je odločilno oblikovalo našo zahodno civilizacijo. Tako so v današnji, čeprav sekularizirani družbi še živi miselni vzorci o moškem in ženski ter njunem odnosu, ki so se oblikovali na temelju Svetega pisma. Najsi se razumejo kot obremenjujoči ali osvobajajoči za žensko, se krivda oz. zasluga pripisuje Svetemu pismu in krščanstvu. Radikalne feministične teologinje zaradi podrejenega položaja ženske v Svetemu pismu temu odrekajo Božji navdih in ga imajo zgolj za proizvod antične patriarhalne družbe. V tem prispevku se sprašujemo, kakšne pravice in možnosti je imela ženska v družinski zakonodaji Stare zaveze, kako so jih razlagali rabini ter končno Jezus Kristus, ki se je izjasnil o nekaterih izmed njih.

Obravnavali bomo pravne predpise in zahteve o sklenitvi zakona in ločitvi v Mojzesovih knjigah. Vsi razen enega se nanašajo na poroko z Izraelko, poroke s tujkami so bile prepovedane (5 Mz 7,3-4; Sod 3,5-6; 1 Kr 11,1-2; Ezr 9,1-2). Predpisi zahtevajo, da je dekle, ki vstopa v zakon, devica. Rešujejo primere, ko tega pogoja ne izpolnjuje. Določajo, kdaj je moški dolžan vzeti določeno žensko, pod kakšnimi pogoji lahko odslovi ženo in kdaj ne, pod katerimi pogoji se ne more poročiti z njo itd. Obstaja tudi predpis za primer suma o ženini nezvestobi. Ti predpisi se nahajajo v Drugi (22,15-16), Četrti (5,11-31) in Peti Mojzesovi knjigi (22,13-29; 25,5-10; 21,10-14). V številnih najdemo sorodnost z mezopotamskimi zakoni. Rabini so jim posvetili podrobne razlage.

Tretja Mojzesova knjiga v t. i. svetostni postavi (17-20) s prepovedmi o občevanju med krvnimi sorodniki (18,6-18) postavlja meje družini in prepoveduje še druge prestopke (občevanje med menstruacijo, prešuštvo, homoseksualnost, bestialnost ter zažiganje otrok bogu Molohu), ki jih opredeljuje kot nečistost, skrunitev, gnusobo in sprevrženost, zaradi česar je dežela izbruhala storilce teh reči (18,19-23). Ti predpisi niso del naše razprave.

Tako Peteroknjižje kakor vsa hebrejska Biblija izhajata iz dejstva, da je Bog prvemu človeškemu paru zapovedal, naj se plodita in množita (1 Mz 1,28). Zato je osnovati družino v izraelski družbi pomenilo izpolniti Božjo zapoved. Samski stan je bil v judovskih spisih za moškega dovoljen le v redkih izjemah, ženski pa odsvetovan.

Jezusa so farizeji in pismouki večkrat izzvali k pogovoru o svetopisemski zakonodaji, in tako tudi nekajkrat o družinskih zakonih. V takih primerih je podal prenovljen, zahteven in osvobajajoč pogled na moškega in žensko ter njun medsebojen odnos. Podal ga je tudi v govoru na gori. Družinski zakonodaji se je apostol Pavel posvetil v sedmem poglavju Prvega pisma Korinčanom. To ni del naše raziskave.

1 Obrekovanje zakonske družice (5 Mz 22,13-19)

To je prvi zakon v sklopu 5 Mz 22,13-29, ki jim je skupna pravica moža, da se poroči s spolno nedotaknjeno žensko in da mu ta ostane zvesta. Ti zakoni pa vežejo tudi moškega in mu ne dopuščajo neomejene svobode v odnosu do ženske.

Prvi primer predstavi moža, ki obtoži ženo, da ob poroki ni bila devica. Ni nujno, da jo obtoži na sodišču. Carolyn Pressler (1993, 23–25) sklepa, da je ni uradno obtožil pred starešinami, temveč jo je obrekoval v družbi. Zakonodajalec daje navodila staršem mlade žene, kako naj obtožijo zeta. Naroča očetu in materi, naj vzameta in mestnim starešinam prineseta »dokaz devištva mlade žene« (v. 15). Oče naj obtoži zeta, da je obrekoval njuno hčer, in pokaže starešinam rjuho poročne noči kot dokaz njene nedolžnosti. Starešine naj moža kaznujejo z globo sto šeklov srebra (dva-kratna cena odkupnine za devico), ki jih izroči tastu. Hkrati izgubi pravico, da bi ženo kdaj odslovil. Obtožnica kot njegovo krivdo navaja obrekovanje, »kajti izraelsko devico je spravil na slab glas« (v. 19).

Denarno odškodnino dobi oče, ne obtožena žena. Slab glas hčere pade nanj, ker so očetje bili dolžni bedeti nad devištvom svojih hčera (Sir 7,24). To ni bila zgolj moralna, temveč tudi ekonomska zadeva. Devištvo je odločalo o ceni za nevesto. Ženin je očetu neveste plačal odkupnino (*mohar*). Druga Mojzesova knjiga (22,16) jo imenuje »odkupnina za device«.

Iz klinopisnih virov je razvidno, da je oče, če ni izpeljal poroke svoje hčere, moral nesojenemu ženinu povrniti dvojno ceno plačane odkupnine. Predvidevamo, da je tudi v primeru, ko dekcle ob poroki ni bilo devica, ženin lahko zahteval zavrnitev poroke in dvojno ceno vrnjene odkupnine, čeprav v primeru, ki sledi, ta možnost ni navedena. Za obrekovanje pa ga je zadela enaka kazen, kot bi očeta, ki ne bi izvršil poroke svoje hčere (Pressler 1993, 28–29).

Oče torej dobi odškodnino, toda tudi lažno obtožena žena s sodbo dobi zaščeno. Odslej je mož ne sme odsloviti. Izraelec je lahko odslovil ženo, če »je na njej našel kaj nespodobnega« (5 Mz 24,1), kar so rabini različno razlagali. Toda obrekovane žene ni smel več odsloviti, bila je torej preskrbljena za vse življenje, zavarovana proti moževi samovolji.

Sprašujemo se, ali se je žena možu za prizadejano žalitev maščevala. Kako je bil on zavarovan proti njej? Sprašujemo se, zakaj se je mož, če se je žene naveličal, zatekel k tako tvegani zadevi, ko bi jo lahko preprosto odslovil. Slutimo, da je bilo zakulisje davnih izraelskih zakonov nabito s čustvi in strastmi, z zapleti, spletkami, prevarami, zločini ... Morda je mož tako zasovražil ženo, da jo je hotel pogubiti. Morda mu ločitev, po kateri se je lahko poročila z drugim, ni bila dovolj velika kazen ... Kajti če bi – s pomočjo lažnih prič – prepričal sodnike, potem gorje ženi ...

Žena, ki jo je mož obrekoval, sploh ni bila poklicana pred sodišče. Zadevo so opravili njeni starši, prvenstveno oče, on je govoril na sodišču. Odločilen je bil materialni dokaz. Toda s takim dokazom je bilo možno tudi izigrati zakon. Če pa dokaza ni bilo, je bil izid povsem drugačen.

2 Ko ni dokaza za devištvo (5 Mz 22,20-21)

Če pa se ta stvar izkaže za resnično, ker se pri mladi ženi ni našel dokaz devištva, naj jo odpeljejo k vratom hiše njenega očeta in možje njenega mesta naj jo kamnajo do smrti, ker je počela nesramnosti v Izraelu: vlačugala se je v hiši svojega očeta. Tako boš odpravil zlo iz svoje srede. (5 Mz 22,20-21)

Če je žena izgubila devištvo z nekom, ki zdaj ni njen mož, jo torej usmrtijo. Njena krivda je, da se je pregrešila proti avtoriteti očeta, ki je bil pred poroko odgovoren za njeno devištvo. Pregrešila se je proti možu, ki mu pripada njena spolnost pred poroko in po njej. Pregrešila se je proti izraelski skupnosti, ker to v njej ni dovoljeno. Zato jo kamnajo možje njenega mesta. Njen prestopek je poimenovan z izrazom nesramnost (*nebalah*). Tako je opisano tudi posilstvo Jakobove hčere Dine (1 Mz 34,7), nameravano posilstvo levita (Sod 19,23-24) in storjeno njegovi priležnici (20,6) ter Amnonovo posilstvo njegove polsestre Tamare (2 Sam 13,12). Vsako od teh dejanj je povzročilo hude posledice v skupnosti (Phillips 1975, 237-242). Vsa je izvršil moški. Edino v našem primeru je s tem izrazom označeno dejanje ženske, neporočenega dekleta. To je edinkrat v postavi.

Zakon zahteva smrtno kazen s kamenjanjem. Še strožje odreja za duhovnikovo hčer: »Če se duhovnikova hči oskruni z vlačuganjem, oskruni svojega očeta. Sežgali jo bodo v ognju.« (3 Mz 21,9) Vendar ne vemo, kako se je zakon izvajal v praksi. Danes v muslimanskem svetu lastna družina usmrti deklet, ki je izgubilo nedolžnost. Hkrati izbriše vsak spomin nanjo. Tako po svojem prepričanju operejo čast družine. Predvidevamo pa, da se to ne zgodi vedno. Prenekatera mati pač ne prepusti kar tako svoje prestopniške hčere poginu, temveč jo skuša rešiti, jo skrrije pred javnostjo in izroči dete v zatočišče kakšni (katoliški) ustanovi. Enako predvidevamo za antično izraelsko družino. Kaj, če so matere z barantanjem pridobile dokazno rjuho kakšne druge neveste za svojo hčer ali uporabile kar kri kakšne živali?

Če pa je deklet vstopilo v spolne odnose z moškim, s katerim se je potem poročila, ni bilo pravnih posledic.

3 Prešuštvo s poročeno ženo (5 Mz 22,22-24)

Če možu pripada ženina spolnost pred poroko, mu tem bolj po njej. Dekalog kategorično prepoveduje prešuštvo (2 Mz 20,14; 5 Mz 5,18), in to že v samem začetku, v človekovi misli in srcu: »Ne želi žene svojega bližnjega!« (2 Mz 20,17; 5 Mz 5,21) Prešuštvo po rabinskem učenju spada med prestopke, ki jih Izraelec ne sme zagrešiti niti za ceno življenja. Njegova teža je vidna tudi iz predpisane kazni. Če moški občuje z nevezanim dekletom,

je dolžan plačati odkupnino in se poročiti z njo. Če pa greši z zaročeno ali poročeno ženo, plača z življenjem. Oba sta usmrčena z zadavljenjem (*Talmud Bavlí, Tractate Sanhedrin* 52b). Če prešuštvuje duhovnikova hči, jo sežgejo (3 Mz 21,9). Rabinska besedila ne omenjajo kamenjanja, ki ga navaja Jn 8,5-7.

Vendar je bila v klasični rabinski dobi kazen redko izvršena, saj so se zanjo zahtevali izjemni pogoji. Žena ni smela biti usmrčena, če je bila posiljena (*Ketubot* 51b), če je ljubimca po pomoti imela za moža, če ni vedela za zakon proti prešuštvu in če ni bila natančno posvarjena. To zadnje je pomenilo, da sta jo dve priči posvarili, da postava prepoveduje prešuštvo in da je kaznovano s smrtjo. Če odgovori, da to dela s popolnim spoznanjem teh dejstev, jo usmrtijo. Če pa ne odgovori tako in tik pred dejanjem, ni usmrčena. Ta predpis je bilo treba izvesti pri vseh smrtnih obsodbah. Tudi moški prešuštnik ni bil obsojen v vseh primerih. Če je žensko srečal na javnem mestu, kjer so se zadrževale pocestnice, se je lahko izgovoril, da jo je imel za pocestnico. Prav tako, če je bila oblečena kakor pocestnica (*Ketubot* 33a).

Ti predpisi so hoteli preprečiti, da bi usmrtili nedolžnega. Praktično so onemogočili, da bi koga obsodili na smrt. V talmudskem času, ko je bila smrtna kazen odpravljena (*Sanhedrin* 41), so obsojeno prešuštnico bičali. Z obsojeno ženo mož ni smel dalje živeti, moral jo je odsloviti (*Sotah* 5,1). Ona se ni smela poročiti z ljubimcem. Moškega, ki je prešuštoval, so zelo obsojali in napovedovali, da bo kaznovan v geheni (*Sotah* 4b) (Amram 2020; Rabbi Isaacs 2020).

3.1 Jezusov pogled na prešuštvo

V govoru na gori, ki ga prinaša evangelist Matej (5–7), Jezus med izreki, v katerih vabi k novi pravičnosti, podaja nov pogled tudi na odnos med moškim in žensko. Pravi: »Slišali ste, da je bilo rečeno: ‘Ne prešuštuj!’ Jaz pa vam pravim: ‘Kdorkoli žensko gleda s poželenjem, je v svojem srcu že prešuštoval z njo.’« (6,27-28) Trditev je nova, vendar ni bila tuja Jezusovim poslušalcem, saj so poznali zapoved: »Ne želi žene svojega

bližnjega!« (2 Mz 20,17; 5 Mz 5,21)¹ Dekalog torej ne prepoveduje zgolj slabih dejanj, temveč tudi slabe želje, saj se dejanje spočne v želji. Samo Skralovnik (2015, 283–284) o deseti zapovedi prepričljivo trdi, da

namera in ustrežajoče dejanje (prilastitve) sta, gledano z vidika semiotike, dve ločeni resničnosti, ki pa imata med seboj močno vzročno posledično povezavo [...] Zaradi tega razloga biblični človek oboje, tj. notranjo namero po prilastitvi in posledično dejanje prilastitve, dojema kot integrirano celoto [...] Svetopisemski avtor dejanje (prilastitve) dojema kot nujno posledico naklepa in zlobnih načrtov.

Jezus je torej bil povsem na liniji svetopisemskega nauka, ko je svoje rojake opomnil, da je tako rekoč prepozno skušati se zoperstaviti prešuštvu, ko je poželenje že prevzelo človekovo srce. Spomnil jih je, da je treba zlo izkoreniniti na samem začetku, že v pogledu, kakor jih je učil tudi Sirah:

Odmakni oko od žene lepe postave, ne pogleduj po tuji lepoti.
Ženska lepota je mnoge zapeljala,
zaradi nje vzplameni ljubezen kakor ogenj. (9,8)

Jezusova beseda »Kdorkoli žensko gleda s poželenjem« obsoja tak pogled. Vreden je obsodbe, saj žensko osebo v vsem njenem bogastvu, s katerim more služiti življenju, zreducira na spolni objekt, ki naj služi samo njegovemu poželenju ob vseh drugih potencialih, ki mu jih je izročil Bog v upravljanje. Tako Jezusova obsodba prešuštva v srcu osvobaja žensko in moškega od zasvojenosti z enim od darov, ki jima jih je podelil Stvarnik za veliko večje namene, kot je zadovoljitev spolnega poželenja.

Kljub prepovedi prešuštva so mu Izraelci podlegali. V Janezovem evangeliju je prizor, ko farizeji izkoristijo tak primer, da bi škodovali Jezusu. Ko je učil v templju, so mu pripeljali ženo z besedami: »Učenik, ta žena je bila zasačena v prešuštvovanju. Mojzes nam je v postavi ukazal take kamnati.

1 Pri tej zapovedi v Peteroknjžju je moteče, da je žena navedena med imetjem moža. Pridružujemo se mnenju tistih razlagalcev, ki trdijo, da ni preprosto izenačena s predmeti, ampak ima višji status, blizu moževemu. Resda je bila v civilnem pravu kdaj obravnavana kot le malo več kot predmet, toda ne kot lastnina (Wright 1990, 220).

Kaj pa ti praviš?' To so govorili, ker so ga preizkušali, da bi ga mogli tožiti.« (Jn 8,4-6)

Česa bi ga mogli tožiti? Žene po vsem videzu ne bi smeli obsoditi, kajti če so jo zasačili v prešuštvo, je niso predhodno posvarili in dobili odklonilnega odgovora. Dejansko se pred Jezusom ne pojavita dve taki priči. Tudi sokrivec ne. Težko je ugotoviti, v kakšno dilemo so ga hoteli spraviti. Po postavi je za prešuštvo določena smrtna kazen. Rabini pa so možnost obsodbe praktično izničili s pogoji, ki jih noben razumen človek ne bi hotel izpolniti. Morda zato, da so si zagotovili »varno prešuštvo«? Predvidevamo, da je prešuštvo, ker dejansko ni bilo kaznovano, v očeh ljudi izgubilo težo. Morda jim je Jezus to očital, čeprav njegovo življenje razodeva, da je prišel odpraviti smrtno kazen. Karal pa je izigravanje zakona. Tožitelji so Jezusu navedli zakon iz Mojzesove postave (3 Mz 20,10; 5 Mz 22,22-24), tj. pisane postave, ne pa tudi ustne postave, ki je zakon na tem mestu praktično izničila. So predvidevali, da bo v zagati med pisano in ustno postavo? So pričakovali, da bo zagovarjal napisani zakon in nasprotoval ustnemu, po katerem so ravnali v sodstvu? V tem primeru bi ženi izrekel smrtno obsodbo, česar pa po njihovi oceni ni želel. Če pa bi hotel ženo rešiti, bi moral sprejeti njihovo tolmačenje, ki ga je pogosto obsojal kot izigravanje postave (Mt 5,20-48).

Toda Jezus je ubral drugačno pot. Ni se dotaknil njihovega izročila: ni vprašal tožiteljev o sokrivcu, ki bi moral biti tam in enako obsojen, ne, če so izpolnjeni pogoji za usmrnitev. Težišče je prestavil s sodnega postopka na tožitelje. Izprijeni sodnik lahko v navidezno brezhibnem postopku obsodi nedolžnega in oprosti krivičnega. Nastopil je kot eden od prerokov, ki so obtoževali krivične sodnike, ki »nočejo braniti sirote in pravda vdove ne pride do njih« (Iz 1,23), »ki oproščajo krivičnega zaradi podkupnine in kratijo pravico pravičnemu« (5,23). Zanje veljajo njegove besede: »Če pa je tvoje oko pokvarjeno, bo v temi vse tvoje telo.« (Mt 6,23)

Tako se Jezus obrne nanje z besedami: »Kdor izmed vas je brez greha, naj prvi vrže kamen vanjo.« (Jn 8,7) Morda jih je s tem hotel spomniti na njihovo učenje glede drugega zakona o prešuštvu, na postavo o ljubosumnosti (4 Mz 5,11-31). Ta je po njihovem nauku delovala, samo če se tudi mož ni nikoli pregrešil s prešuštvom. In tožniki so se dejansko zavedeli, da so se pregrešili. Zato so se umaknili iz tožbe. Lahko bi stopili na stran grešnice.

Toda niso marali. Niso hoteli biti grešniki, ki jim on odpušča. Tako je bila oprostilne sodbe deležna samo grešnica: »Tudi jaz te ne obsojam.« (Jn 8,11) To je izjavil zakonodajalec in sodnik, ki je tudi rekel: »Ne mislite, da sem prišel razvezat postavo ali preroke; ne razvezat, temveč dopolnit sem jih prišel.« (Mt 5,17) Je oprostitev prešuštnici dopolnitev postave? Je. Sodniki so le ugotavljali, ali je obtoženec kriv in izpolnjuje pogoje za kazen ali ne. Tukaj pa nastopi nekdo, pred katerim je vsak človek kriv in zasluži kazen. Izreče, da je bil greh storjen, in ga z Božjo avtoriteto odpusti.

Jezus ne izjavlja, da žena ne izpolnjuje pogojev za smrtno obsodbo, temveč da ji Bog odpušča greh in kazen. In še več, vzpostavlja jo v novo življenje: »Pojdi in odslej ne greši več!« (Jn 8,11) Sodniki oproščene obtoženca niso mogli obvarovati pred ponovnim prestopkom. Tukaj pa je stvarnik, ki človeka usposablja, da more izpolniti Božjo postavo. Pavel bo izjavil:

Zdaj ni torej nobene obsodbe za tiste, ki so v Kristusu Jezusu. Kajti postava Duha življenja v Kristusu Jezusu te je osvobodila postave greha in smrti. Kar je bilo namreč nemogoče postaviti, ker je bila zaradi mesa brez moči, je uresničil Bog s tem, da je poslal svojega Sina v podobi grešnega mesa; da bi premagal greh, je obsodil greh v mesu. Zapovedi postave naj bi se tako izpolnile v nas, ki ne živimo po mesu, ampak po Duhu. (Rim 8,1-4)

4 Postava o ljubosumnosti (4 Mz 5,11-31)

V Četrti Mojzesovi knjigi je predpis za primer, ko mož sumi, da se mu je žena izneverila, vendar tega ne more dokazati. Po vsej verjetnosti so Izraelci ta zakon prevzeli in prilagodili iz staroorientalskih sodnih praks. Gre za t. i. »božjo sodbo«, ko osumljenca/-ko postavijo pred težjo preizkušnjo, in če pride iz nje živ/-a in nepoškodovan/-a, je to dokaz, da je nedolžen/-na. Če ni, ga/jo zadene poguba kot pravična božja sodba. Take preizkuse so v Evropi izvajali vse do srednjega veka.

Moža torej obide sum, da se mu je žena izneverila, najsi se je res, najsi da »pride nadenj duh ljubosumnosti in postane ljubosumen na ženo, čeprav se ni onečistila« (5,14). Po predpisu mož pripelje ženo k duhovniku v tempelj in prinese zanj dar, desetinko škafa ječmenove moke. Duhovnik

zajame sveto vodo v lončeno posodo in dene vanjo nekaj prahu s tal prebivališča. Ženi razpusti lase in ji da na dlani jedilno daritev ljubosumnosti. Pri tem jo zapriseže, da če je bila nezvesta možu, naj ta grenka voda stori, da ji uplahnejo boki in ji nabrekne trebuh, na kar žena odgovori: »Amen, amen!« Te besede zapiše na list, jih spere v grenko vodo in jo da piti ženi. Iz ženinih rok vzame daritev in jo daruje pred Gospodom. Voda, ki jo da piti ženi, ji bo povzročila prekletstvo, če se je pregrešila, če pa je čista, ji ne bo škodila, lahko bo imela potomstvo. Mož pa bo prost krivde.

To je od šeststo trinajstih edini zakon, ki zahteva posebno Božje sodelovanje, da deluje. Grenka voda učinkuje samo po čudežu (Nahmanides). Obred opisujejo *Mišna* (*Joma* 3,10; *Eduyyot* 5,6), Filon Aleksandrijski in Jožef Flavij, nahaja se tudi v kumranskih spisih. Vendar ti zapisi ne kažejo poznavanja njegovega dejanskega izvajanja in se tudi razlikujejo od opisa v Četrti Mojzesovi knjigi. Ta s svojimi ponavljanji in razlikami – gre ali samo za ustno zakletev (5,19-20.22) ali za njen zapis in spiranje v grenko vodo (5,21.23) ter daritev (5,15.25-26) – kaže, da je sestavljena iz dveh literarnih virov. Po enem je Bog odgovoren za prekletstvo (5,21), po drugem to izvrši sama voda (5,22) (Weinfeld 2020).

V *Mišni* je obred predstavljen v traktatu *Sotah* (tako se imenuje osumljena žena, ki se mu podvrže). Izvajal se je samo v dvomnih primerih in samo na zahtevo moža. Osumljenko so najprej privedli pred veliki zbor, ki jo je prepričeval, naj prizna krivdo. Če jo je zanimala, a se ni hotela podvreči obredu, je ipso facto sledila ločitev. Obred je bil poniževalen za žensko – duhovnik ji je razpustil lase, ji pretrgal obleko, da so se razgalile prsi, in nad njimi zvezal obleko z vrvjo; v tem stanju je njeni služabniki niso smeli videti. Nekateri tanaitski viri so obredu nasprotovali, češ da ni prav poniževati Izraelovo hčer bolj, kot predpisuje Sveto pismo (*Sifre, Numbers* 11). Preizkus je potekal tako, da je žena spila vodo, pomešano s prahom s tal. Učinkoval naj bi tako, da ji »uplahnejo boki in [...] nabrekne trebuh« (4 Mz 5,21-22.27) ter umre. Po mnenju nekaterih raziskovalcev je to bil izraz za maternico in posteljico ali za zarodek, in žena bi preživela. Kletev bi povzročila splav in neplodnost. Toda tudi prešuštniku bi uplahnili boki in nabrekli trebuh. In ko bi ona umrla, bi umrl tudi on, kjerkoli je bil. Obred pa je učinkoval, samo če mož ni nikoli v življenju zagrešil prešuštva. Če ga je, grenka voda ni preizkusila ženine zvestobe (*Mišne Torah, Sefer*

Našim, Sotah 1,5; 3,6; 4,2; 9,9). Če je bila žena nedolžna, je po pitju postala rodovitna, če prej ni bila, in je rodila sina (*Sotah 26a*).

Posoda, iz katere je žena pila, in daritev spominjata na greh. Pije iz lončene posode kot nasprotje dragocenim posodam, v katerih je ljubimcu dajala piti izbrano vino (*Sotah 9a, Raši*). Daritev, ki jo duhovnik položi v ženine dlani, je iz poceni ječmenove moke, brez olja in kadila. Ta groba moka je hrana za živali in spominja na živalsko naravo prešuštva (*Sotah 2,1*) (Fox 2021).

Če ženi grenka voda ne škoduje, se presodi, da je nedolžna. Mož ni obsojen. Drugače kakor pri neutemeljenem klevetanju žene v 5 Mz 22,13-19 je tukaj mož vnaprej posvaril ženo, naj se ne umakne z določenim moškim, pa se kljub temu umakne z njim. Torej je sama povzročila sum pri možu, pa najsi je prešuštvovala ali ne.

Če se je ta obred sploh izvajal, je bil v 1. stoletju ukinjen, verjetno po porušenju templja l. 70, ker se drugje ni smel vršiti. Rabi Johanan ben Zakkai (60-70) je menil, da je obred prenehal, ker je bilo vse več prešuštnic in so njihove ljubimce lahko videvali v javnosti (*Sotah 14,1*). Toda četudi se ni več izvajal, je ostal predmet nadaljnega študija in je doživljal tako zagovarjanja kot ostre kritike (Rosen-Zvi 2020).

V njegov zagovor lahko z Alastairom Robertsom (2020) rečemo, da je obred preprečil divji izbruh moževe ljubosumnosti ter zaščitil ranljivo in nedolžno osebo pred nasiljem, ko je vzel sodbo iz človeških rok v Božje. Tako je pretrgal uničujoči krog ljubosumja. Strogo vzeto, sploh ni bil »preizkus«. Ti so bili nevarni, ta pa ni predstavljal tveganja – piti vodo s prahom s tempeljskih tal ... Spomnil pa je na to, kar trdi Mojzesova postava, da Bog kaznuje greh, četudi kdo ubeži človeški sodbi (5 Mz 27,15-26; Ps 54; 55; 56; 57, 58 itd.).

Obred kaže na resnost, s katero Sveto pismo obravnava zvezo med možem in ženo. Vse, kar jo ogroža, rani, razdira, uničuje, udari v samo srce biblične vere. Človekovo spolno ravnanje pač simbolizira stvarnost, ki je večja od njega. Ta obred, katerega iniciator je ljubosumni mož, kaže na preizkušanje Božje zaročenke s strani ljubosumnega Boga (2 Mz 20,5; 34,14; 5 Mz 4,24) (Roberts 2020).

4.1 Postava o ljubosumnosti v Novi zavezi

Nova zaveza ne omenja obreda ljubosumnosti, razen apokrifni Matejev evangelij.² Vendar, kot trdi Alastair Roberts, nas nekatera mesta spominjajo nanj, recimo srečanje med Jezusom in Samarijanko (Jn 4). Ko žena prosi Jezusa za živo vodo, nevede vstopi v obred. Jezus jo vpraša za moža in razkrije se, da je prešuštnica. Jezus ji da piti vodo, toda ne grenke za smrt, temveč živo za življenje. V prizoru z ženo, zasačeno v prešuštvu (8,1-11), Jezus »presliši« besede tožnikov in preide na obred ljubosumnosti. Piše po tleh, po prahu v templju, kjer je duhovnik vzel nekaj prahu in ga dal v vodo.³ Pred tem dogodkom se je Jezus predstavil kot izvir žive vode za svet (7,37-38). Učinek Jezusove geste se navezuje na Staro zavezo: skriti grehi se razodenejo in greha si svesti tožitelji izginejo. Tudi ženin greh je javno imenovan (8,11). Jezus izreče sodbo, toda ne obsodbe. V obredu ne vrši vloge duhovnika, ampak samega Boga: grešnici odpusti greh. Na obred pa spominja tudi Mojzesovo ravnanje po Izraelovem malikovanju zlatega teleta, ki je bilo prešuštvo proti Bogu. Mojzes ravna kot v obredu ljubosumnosti. Razbije kamniti plošči, sežge zlato tele, ga zmelje v prah, strese v vodo in da piti ljudstvu (2 Mz 32,19-20).

In zakaj nista bili Samarijanka in prešuštnica v obredu ljubosumnosti obsojeni? Pavel v Pismu Kološanom pravi: »Odpustil nam je vse grehe in izbrisal zadolžnico, ki se je s svojimi določbami glasila proti nam. Odstranil jo je iz naše srede in jo pribil na križ.« (Kol 2,13-14) Za razliko od Četrte Mojzesove knjige, kjer prešuštva osumljena žena spiije vodo, tukaj ženin spiije čašo, namenjeno prešuštni nevesti, in prevzame vso grenkobo pijače. Jezus večkrat govori o svojem trpljenju kot o pitju keliha (Mt 20,22-23; 26,39.42; Jn 18,11). Na križu so mu pred smrtjo ponudili kis, grenko vino (Mt 27,48). To je bilo napovedano v Ps 69,22, kjer trpeči tudi prosi, naj bodo povzročiteljem »ledja vedno majava« (v. 24), kar je odmev iz 4 Mz 5,11-31. Jezus je pil grenko vino Božje jeze, prevzel je nase preizkušnjo in usodo prešuštnega naroda, da so udje njegove Neveste osvobojeni obsodbe prešuštnice/-ka.

2 Tam sta se morala obredu (nekoliko drugačnemu) podvreči Jožef in Marija, in obred je potrdil njuno nedolžnost.

3 Še na dveh mestih v Svetem pismu Bog piše s prstom: zapovedi na kamniti plošči (2 Mz 31,18; 5 Mz 9,10) in obsodbo Belšacarja na steno (Dan 5,5).

Obred je viden tudi v Razodetju. Ko je zatrobil tretji angel, je z neba v tretjino rek padla zvezda Pelin in vode so ogretele in mnogo ljudi je umrlo od njih (Raz 8,10-11). Ko je tretji angel izlil svojo čašo v reke in izvirke voda, so se spremenili v kri, in angel voda je rekel: »Ker so prelili kri svetih in prerokov, si dal piti kri tudi njim: zaslužili so to.« (16,6) Po izlitju sedme čaše je razpadlo veliko mesto, ker se je »Bog spomnil velikega Babilona, in tako mu je dal čašo z vinom svoje strašne jeze« (16,19). Glas z neba pa je rekel: »Dvojno mu nalijte v čašo, v katero je sam nalival. Kolikor si je privoščil nasilja in naslad, toliko muk in bridkosti mu prizadenite.« (18,6-7) Jagnjetova nevesta, nebeški Jeruzalem, pa se napaja z živo vodo, ki izvira od prestola Boga in Jagnjeta in teče sredi njega, »na obeh straneh reke pa raste drevo življenja, ki dvanajstkrat rodi in daje svoj sad vsak mesec. Listje tega drevesa je zdravilo narodom.« (22,1-2) To pa je mogoče zato, ker je Ženin izbrisal zadolžnico prekletstev proti prešuštni nevesti v čaši Božje ljubosumnosti in jo izpil do dna (Roberts 2020).

5 Prešuštvo z zaročenko drugega (5 Mz 22,23-24)

Zaročenka je bila de facto že poročena, s tem ko je bodoči mož zanjo plačal odkupnino (*mohar*) njenemu očetu, čeprav je eno leto še živela v očetovi hiši. Spolni odnos z drugim moškim je veljal za prešuštvo in tako je opredeljen v navedenem primeru. V njem gre za naključno srečanje, pri katerem pride do spolnega dejanja. Če ni prič, da ji je moški grozil z nasiljem, se sklepa, da je privolila (*Hilkot Na'arah Betulah* 1,2). Po zakonu oba kamnajo: »dekle zato, ker v mestu ni vpila, moškega pa zato, ker je onečastil ženo svojega bližnjega.« (v. 24)

Ta zakon razodeva, da prešuštvo ogroža red celotne skupnosti, ki mora izpolnjevati postave in naredbe Boga (4,1-31; 6-9,6 itd.). S tem ko izločijo posameznega prestopnika, obvarujejo vse: »Tako boš odpravil zlo iz svoje srede!« (22,24) Za Izrael prešuštvo ni samo zadeva med možem in ženo ter tretjo osebo. To je vprašanje neoporečnosti izraelske skupnosti pred Bogom. Zvestoba med možem in ženo je znamenje zvestobe Boga svojemu ljudstvu. Utemeljena je na njegovi zavezi z Izraelom. Prešuštvo je napad na zavezo med Bogom in njegovim ljudstvom.

6 Posilstvo zaročenke drugega (5 Mz 22,25-27)

Pri opredelitvi spolnega dejanja do zaročenke drugega moškega je odločen kraj dejanja. Dejanje kot nasilje opredeli oddaljen kraj, polje. Če ni prič, ki bi potrjevale njeno strinjanje, se smatra za posilstvo (*Hilkot Na'arah Betulah* 1,2). Ko dekle obtoži nasilneža, zakon predpostavlja, da govori resnico, in odredi kazen na podlagi njenih besed: »Če pa kdo na polju sreča zaročeno dekle in ji stori silo in leži pri njej, naj umre samo moški, ki je ležal pri njej.« (v. 25) Zakon predpostavlja oz. verjame dekletovi navedbi: »Zaročeno dekle je morda vpilo, pa ni bilo nikogar, da bi jo rešil.« (v. 27) Zato: »Dekletu pa ne stori nič; nima greha, ki bi zaslužil smrt.« (v. 26) Tako zakon izključi možnost, da bi bil usmrčen nedolžen človek. Žrtev posilstva postavi v isto vrsto kot žrtev umora in s tem utemelji razsodbo: »S tem je namreč tako, kakor če se kdo vzdigne proti svojemu bližnjemu in ga ubije.« (v. 26) Posilstvo se enači z umorom.

Razlika med primeroma v v. 23-24 in v. 25-27 je v privolitvi oz. neprivolitvi zaročenke. Zakon odslikava spoštovanje osebe in njene svobodne odločitve. Sklepamo, da so v primeru posilstva enako obravnavali tudi poročeno ženo. Če je bila posiljena žena duhovnika, se je moral ločiti od nje (*Jebamot* 56b).

Prešuštvo je torej veljalo za težek prestop in bilo kaznovano s smrtjo. Razlog: »Tako boš odpravil zlo iz svoje srede.« Naveden je v primeru poročene (v. 22) in zaročenke, ki je pristala na spolni odnos (v. 24), pa tudi še nevezanega dekleta, ki kasneje ni vstopilo v zakon kot devica (v. 21). Iz zakonske dikcije je vidno, da ženina spolnost pripada izključno možu v času zakonske zveze in pred njo. Je ta izključna pripadnost žene možu dokaz za njeno podrejenost v antični izraelski in sploh orientalski družbi? Gotovo je del patriarhalnega družbenega sistema. Oče je gospodar družine in razpolaga z življenjem njenih članov. Žena spada k njegovi lastnini, ki se je ne sme poželeti in polakomiti (2 Mz 20,17; 5 Mz 5,21). Bližnji motiv za to so standardi rodovne družbe. V njej je ohranjanje neokrnjenega rodovnega nasledstva stvar zvestobe rodu. Mož mora ohraniti krvno vez med svojimi predniki in potomci neoskrunjeno. Zato je žena, ki skuša možu podtakniti otroka drugega moškega, strogo kaznovana (Sir 23,22-27). Prav tako moški, ki je občeval z njo. Za odnos z nevezanim dekletom pa nikogar ne zadene smrtna obsodba. Da bi pa vsakdo dobil nedotaknjeno nevesto,

zakon posiljevalcu nalaga, da poroči svojo žrtev, kar je za čutenje današnjega človeka z vidika žrtve nehumano.

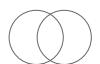
7 Posilstvo nezaročenega dekleta (5 Mz 22,28-29)

Če moški, poročen ali neporočen, prisili v spolni odnos deklet, ki še ni zaročeno, je dolžan njenemu očetu plačati odkupnino in jo vzeti za ženo ter je nima pravice odsloviti. Toda po rabinski razlagi se morata oče in deklet s poroko strinjati (*Hilkot Na'arah Betulah* 1,2).

Brezpogojna zahteva zvestobe poročene žene je gotovo v zvezi z zahtevo po rodovni čistosti. Toda zakaj zakon v Peti Mojzesovi knjigi za nasilno spolno dejanje z nevezanim dekletom od storilca zahteva, da se z njo poroči? Mar ni to – tako feministke – znamenje ženske podrejenosti moškemu v patriarhalni družbi? Toda dikcija zakona ne kaže na to. Navaja utemeljitev: »ker jo je onečastil.« (v. 29) Prisila v spolno dejanje je napad na žensko čast. In na čast njene družine. Zato se tudi uredi znotraj družine. Čustva dekleta pri tem niso tako pomembna. Zaradi časti je ta predpis še danes v veljavi v islamskem svetu. Se mu pa marsikatero deklet upre in z internetno podporo ji uspe uiti zakonu tradicije, s katerim se ne identificira.

Ta veliki poudarek časti razodeva določeno čutenje. To je strahospoštovanje pred silo, ki se izraža v človekovi spolnosti in si je človek ne more popolnoma podrediti. Človeka od nekdanj privlači in hkrati plaši silna moč spolnosti in njena skrivnostna povezanost z rodovitnostjo. Ni nenavadno, da je pri drugih narodih spolnost veljala za božanstveno. Drugače v Izraelu. Bog Jahve je presegal spolno opredelitev, ni bil ne moško ne žensko božanstvo, čeprav ga razodetje predstavlja v vlogi očeta in soproga. Ne v stvarjenju ne v občevanju z ljudmi ni deloval erotično, kar je sicer značilno za mitologije sosednjih narodov.⁴ Pač pa je Jahve upravljal spolnost in rodovitnost pri ljudeh, živalih in rastlinah, jo nadzoroval in blagoslovljal (1 Mz 1,11-12.22.24.28; 18,9-15; 21,1-2; 25,21 itd.).

4 Gl. npr. Troy 1997, 238–268.

Spolnost in rodovitnost se v Izraelu nista dojemali kot ločeni.⁵ Sodobni človek pa je s pomočjo tehnologije to ločitev pripeljal do absurda. Toda to ločevanje je po Svetem pismu veljalo za hudobijo (38,9-10). Spolnost je po Svetem pismu v službi življenjskega smisla, v katerem sta intimna vez med možem in ženo ter posredovanje življenja temeljno poslanstvo moškega in ženske. Prejela sta ga od Stvarnika v raji in predstavlja prvo zapoved, ki sta jo dolžna izpolnjevati (1,28; 2,23-25). Naključne zveze, ki jim je namen zabava, modri učitelji močno odsvetujejo (Sir 9,1-9). Življenje se spočenja, rojeva in raste v družinskem gnezdu. Zato si mož in žena pripadata celostno in dokončno (25,1-2; 26,1-4.13-27 itd.).

To potrjuje tudi jezik. Občevanje z zakonsko družico hebrejščina opisuje na edinstven način, z izrazom »spoznati«: »Adam je spoznal svojo ženo Evo. Spočela je in rodila Kajna« (1 Mz 4,1); »Kajn je spoznal svojo ženo. Spočela je in rodila Henoha.« (4,17) Pisec je izhajal iz globokega védenja: resnično spoznam le tisto, kar ljubim. Medtem pa odnos s prostitutko ali žensko v naključni zvezi Sveto pismo poimenuje z »iti k«: »Obrnil se je s poti k njej in ji rekel: 'Pusti, naj grem k tebi' [...] Rekla je: 'Kaj mi boš dal, če prideš k meni?'« (38,16 itd.) Pomenljivo: ker v taki zvezi moški ne podari sebe ženski, je potrebno plačilo.

Določb o izključni pravici moškega do spolnosti svoje žene ne moremo razumeti kot moško superiornost nad žensko, vsaj v prvi vrsti ne. Sveto pismo priznava Bogu najvišjo čast, spričo katere je čast, ki pritiče moškemu, zanemarljiva, pa naj bo družba patriarhalna ali kakršnakoli. Pred Bogom je velik/-a, kdor je pokoren/-na njegovi volji. Sicer pa tudi moški ni bil neomejen. Imel je lahko samo zakonito ženo ali več njih. Vsak odnos z nevezano žensko, razen s plačljivo prostitutko, ga obvezuje, da se z njo poroči. Zato Izrael omogoča, ali bolje, tolerira mnogoženstvo in hkrati svari moškega pred vsako lahkomiselnostjo zvezo (Sir 9,1-9). Odnos z ženo drugega pa ga stane življenje (9,9; Prg 6,26-35).

5 Tudi pri okoliških narodih je bila povezanost med spolnostjo in rodovitnostjo nekaj svetega. Prostitucija npr. ni bila zgolj umetnost v službi zabave, temveč je bila delno povzdignjena na sakralno raven v službi čaščenja božanskih sil in posredovanja rodovitnosti ljudem in pridelkom zemlje. V Izraelu sakralna prostitucija ni bila legitimna, pač pa je v vsej svoji profanosti bila metafora za Izraelov odpad od Gospoda (Jer 2,20; 3,1-5; Ezk 16; 23; Oz 1-2 itd.).

Toda – z vidika žrtve se obveznost, da postane žena posiljevalca, ki je ne sme nikdar odsloviti, zdi kruta. Ji zakon ne bi mogel omogočiti poroke z drugim moškim? Dejansko ji je rabinska interpretacija zakona to omogočila. Toda žrtve spolnega nasilja se v večini, tudi danes, dojemajo kot onečašcene, nevredne, krive. Zato je mogoče, da žrtev sama v poroki s skruniteljem vidi zaščito pred izpostavitvijo v javnosti in morebitnimi ponižanji v novi zvezi. Davidova hči Tamara je rotila svojega polbrata Amnona, ki jo je po posilstvu zasovražil in spodil: »Nikar! Ta krivica, da bi me spodil, bi bila še večja od one druge, ki si mi jo storil!« (2 Sam 13,16) In to je dejansko storil. David pa se ni zavzel zanjo, ko je ostala »zapuščena v hiši svojega brata Absaloma« (13,20-21). Toda to je Absaloma podžgalo k bratomoru, vstaji proti očetu ter državljanski vojni (13,20-39; 15,1sl.).

Poroko je bilo mogoče skleniti samo z dekletovim pristankom. Oče je lahko poročil odraslo hčer, ko je rekla: »Hočem tega.« Brez njenega privoljenja poroka ni bila veljavna (*Šulhan Aruh, Even Ha'ezer* 37,8; 42,1). Če se oče ali dekle s poroko nista strinjala, je posiljevalec plačal globo petdeset šeklov srebra, ker ji je vzel devištvo. Plačal je tudi prispevek za povzročeno sramoto, bolečino in hibo, ker ni več devica. Ta prispevek je bil enak razliki med ceno, ki bi jo bodoči ženin plačal za dekle, če bi bila devica, in tisto, ki jo bo plačal zdaj. Žrtvina osebna čustva niso bila pomembna. Bolečina se je merila po razmerju med velikostjo posiljevalca in žrtve ter po razliki v njunih letih (*Hilkot Na'arah Betulah* 1,2). Kolikor je bil družbeni položaj žrtve višji in družbeni položaj posiljevalca nižji, toliko je bila sramota za dekle večja in globa višja. Za posiljevalca iz višjega družbenega sloja pa se je štelo, da dekletu iz nižjega sloja povzroči manj sramote (*Kettubot* 3,7).

Če pa sta bila oče in hči za poroko, posiljevalec ni imel izbire. Moral je vzeti dekle kljub njenim pomanjkljivostim, pa če je bila šepava, slepa, gobava itd. Ni je imel pravice odsloviti. Je ta predpis kaznoval prestopnika ali štetil žrtev? Lahko rečemo, da oboje. Moški se je sicer razmeroma lahko znebil žene, ki mu ni bila (več) všeč, in se poročil z drugo. V tem primeru pa je moral rad ali nerad prenašati ženo in skrbeti zanjo, kakršna je že bila. Ona pa je bila zavarovana pred iskanjem nove zveze, ki bi bila zaradi njene travmatične izkušnje lahko tvegana.

8 Če je dekle zapeljano (2 Mz 22,15-16)

Ta predpis odreja, da moški, ki zapelje dekle, plača očetu odkupnino in jo vzame za ženo. Če pa se oče in dekle ne strinjata, plača globo petdeset šeklov, ker ji je odvzel devištvo, ter prispevek za povzročeno sramoto in hibo, ker ni več devica. Če se z njo poroči, mu ni naloženo, da je ne sme odsloviti (*Hilkot Na'arah Betulah* 2,12).

Poroke so bile pravzaprav ekonomske transakcije med družinami, in s plačilom odkupnine je bila ta opravljena. Kakšna pa je bila zdaj dekletova usoda? Se je mogla poročiti? Rabinska razlaga zakona ji je omogočala legitimno poroko. Vendar ne z odkupnino za devico. Če pa bi dekle pred starši in prosilcem (morda iz strahu) zamolčalo svoje stanje in bi starši dobili odkupnino za devico, je to glede na predpis v 5 Mz 22,20-21 bilo samomorilsko.

9 Prepoved poroke z bivšo ženo, ki se je poročila z drugim (5 Mz 24,1-4; prim. Jer 3,1)

To je edini zakon, ki podrobneje govori o ločitvi in njenih pravnih posledicah. Že rabini so o njem podrobno razpravljali in tudi danes je predmet številnih raziskav. Zlasti so se vedno spraševali, kaj pomeni razlog za ločitev *'arwat dabar* (v. 1). LXX prevaja »ashemon pragma«; Vg »aliquem foeditatem«; EKU »nekaj mrzkega«, SSP »kaj zoprnega«, SPJ »kaj nespodobnega«, NRSV »something objectionable«; TOB »chose qui lui fait honte« itd. Danes se večina razlagalcev strinja, da zakon ne vključuje splošnega pravila o ločitvi (Pressler 1993, 45).

Ta zakon možu prepoveduje ponovno poroko z bivšo ženo, ki jo je bil odslovil in se je potem poročila z drugim, ki jo je prav tako odslovil ali je umrl. Prepoved navaja tri razloge: »je postala nečista [...] to je gnusoba pred Gospodom; ne spravljam v greh dežele, ki ti jo Gospod, tvoj Bog, daje v dedno last!« (24, 4) Raziskovalci se sprašujejo, kaj je razlog za to. Tako prva kot druga poroka sta bili legitimni, in enako obe ločitvi. Pravice nobenega od mož niso bile prizadete in nobeno drugo nedovoljeno dejanje

ni bilo storjeno. In vendar je prvi mož ne sme ponovno vzeti.⁶ Lahko pa se žena poroči s tretjim moškim.

Kot prvi razlog za prepoved zakon navaja, da »je postala nečista« (v. 4). Ženska je postala nečista po prešuštvu (4 Mz 5,13-14.19-20.27-29; Ezk 18,6), vlačuganju (Oz 5,3; Ezk 23,17), krvoskrunstvu (Ezk 22,10-11) ali posilstvu (1 Mz 34,27). Ženska v našem primeru ne spada v to kategorijo. Toda v odnosu do prvega moža je nečista. Dalje zakon navaja, da bi poročiti se z njo bilo »gnusoba pred Gospodom« (5 Mz 24,4). Kaj je »gnusoba pred Gospodom«, spoznamo iz drugih besedil, ki s tem večinoma označujejo kanaanske kultne običaje (7,25; 13,15 itd.), darovanje živali s kakšno napako (17,1), nošnje oblačil drugega spola (22,5), sakralno prostitucijo in plačevanje tempeljskih dajatev z zaslužkom od prostitucije (23,19). Vsi ti zakoni imajo opraviti s čistostjo, in tako tudi prepoved v 24,1-4. In končno ta zakon prepoveduje poroko s prvim možem, da ne bi spravili »v greh dežele, ki ti jo Gospod, tvoj Bog, daje v dedno last« (24,4). Da greh oskruni deželo in jo spravi v nesrečo, je v Svetem pismu večkrat rečeno. Deželo onečistijo odpad od vere (Jer 2,7; Ezk 23,17 itd.), krvoprelitje (5 Mz 21,22-23; 4 Mz 35,31-34 itd.) in spolne zablode (3 Mz 18,24-30; Jer 3,1 itd.). Vsi trije razlogi proti ponovni poroki kažejo, da se prepoved v 5 Mz 24,1-4 nanaša na čistost in omadeževanje. Ponovna poroka krši spolno čistost (Pressler 1993, 48-51).

Jeremija Izraelu navaja ta zakon, ko mu očita prešuštvo z maliki: »Tudi ti si se vlačugala z mnogimi ljubimci, pa se hočeš spet vrniti k meni!« (Jer 3,1) Carolyn Pressler sklepa, da je situacija, ki jo prepoveduje zakon v 5 Mz 24,1-4, analogna prešuštvovanju. Prešuštnica ima najprej odnos s prvim moškim (svojim možem), nato z drugim moškim, nato spet s prvim (svojim možem). 5 Mz 24,1-4 prepoveduje prav tak vzorec spolnega obnašanja, čeprav je z drugim moškim sklenila legitimen zakon in ga bila legitimno razrešena. Toda, tako Patrick D. Miller (1990, 164), ponovno sklenjeni zakon bi po vsej verjetnosti dajal vtis, da omogoča legalno prešuštvo. Če sta se prvotno ločena zakonca znova poročila, je drugi zakon, čeprav legalno sklenjen, pomenil napad na prvi zakon.

6 Gl. predstavitev različnih poskusov razlage v Pressler 1993, 51-59.

Kot utemeljeno sklepa Carolyn Pressler, te prepovedi ne narekuje niti mo-ževa avtoriteta nad ženo niti skrb za njegovo potomstvo. Gre za spolno čistost, ki jo po prepričanju avtorjev Devteronomija takšno zaporedje odnosov omadežuje. Tikva Frymer - Kensky trdi, da se pojmovanje čistosti tiče čuvanja meja. Bivanjske strukture se ohranjajo s tem, da so različne kategorije zares ločene. Stvari, ki rušijo strukture, povzročajo kaos. So nečiste. In spolnost je ena takih – lahko prekorači meje med družinami, rodbinami in celo med človekom in živaljo (Frymer - Kensky 1989, 95). Zveza med žensko in prvim moškim, nato z drugim in spet s prvim, bodisi legalna ali nelegalna, zmede meje, ki določajo patrilinearno družino. Da bi ta ostala nedotaknjena, zakon v 5 Mz 24,1-4 omejuje moževe pravice do njegove prve žene (Pressler 1993, 61–62).

9.1 Jezusov pogled na ločitev

Predpis v 5 Mz 24,1-4 edini podrobneje govori o ločitvi, in niti ne izčrpno. Zato je bil predmet številnih razprav. To je razvidno tudi iz vprašanja farizejev Jezusu v Matejevem evangeliju: »Prišli so k njemu farizeji, in da bi ga skušali, so mu rekli: 'Ali je dovoljeno možu iz kateregakoli vzroka odsloviti ženo?'« (Mt 19,3) Nedvomno so pričakovali odgovor znotraj razprav med Hilelovo in Šamajevo šolo. Možje so kot razlog za odslopitev imeli na razpolago ožjo ali širšo interpretacijo »nespodobnega« na njej.⁷ Jezus pa je pometel s tehtanjem težjih ali lažjih vzrokov in podal novo razlago. Pravzaprav ne nove, temveč prenovljeno v globinskem stiku s prvotno stvarjenjsko odredbo. Ne znotraj Mojzesovega dovoljenja v Devteronomiju, temveč iz Božje zapovedi v Genezi. Predpis iz postave na koncu Peteroknjžja je osvetlil z odlomkom, ki stoji na njegovem začetku. In ta svetloba iz stvarjenjskega začetka je presvetlila predpis, ki ga je Mojzes dal rojakom, kot general dovoli umik šibki vojski. Jezus je povezal obe besedili o stvarjenju moža in žene (1 Mz 1,27 in 2,24): »Ali niste brali, da ju je Stvarnik na začetku ustvaril kot moža in ženo in rekel: 'Zaradi tega bo mož zapustil očeta in mater in se pridružil svoji ženi in bosta oba eno meso.'« (19,4-5) Iz tega je izpeljal sklep in zapoved: »Tako nista več dva, ampak eno meso. Kar

7 Rabi Hilel je kot razlog za odslopitev zagovarjal že najmanjši ženin spodrsrlaj, po Šamaju pa je to moral biti resen prestop.

je torej Bog združil, tega naj človek ne ločuje.« (19,6) Tako je zakonsko zvezo razglasil za neločljivo.

Farizeji so na ta argument odgovorili z odredbo v Peti Mojzesovi knjigi, ki prepoveduje ponovno poroko z odslovljeno in z drugim možem poročeno ženo, ki jo je tudi ta odslovil ali je ovdovela (5 Mz 24,1-4). Rekli so, da je Mojzes »zapovedal« dati ločitveni list in jo odsloviti (Mt 19,7). Dejansko je na tem mestu Mojzes prepovedal, da jo ponovno vzame. To, da jo je odslovil, Mojzes navaja kot dejstvo, in ne kot ukaz. In tako Jezus farizejsko poimenovanje »zapovedal [...] odsloviti« preimenuje v »zaradi vaše trdosrčnosti dovolil«. Torej dopustil nekaj kot rešitev, ker je nekaj šlo narobe. Vsekakor za odslovitev žene ni bil potreben njen pristanek, temveč enostranska odločitev moža, ki je bila pravnomočna, ko je izvedel postopek po 5 Mz 24,1.⁸ Tukaj ženska dejansko ne velja mnogo več kot predmet v moževi lasti.

Jezus pozna človeško naravo. Ve, da je človek trdosrčen, in zato je bil v postavo vključen predpis o ločitvi. Izraelski zakonodajalci so upoštevali, da je mož, ki ne mara (več) žene in hoče vzeti drugo, lahko nasilen in družinsko življenje postane pekel. Dali so mu možnost, da jo odslovi, če najde na njej »kaj nespodobnega«. Ženi niso dali enake možnosti. Pač pa je mogla na sodišču tožiti moža, ki ni izpolnjeval dolžnosti, ki so jih rabini natančno določili, da ji namreč ni nudil predpisane hrane, pijače, oblačil, zdravil, delovnih pripomočkov, spolnega zadovoljstva itd. Sodišče je skušalo moža pripraviti, da jo odslovi, samo pa ni moglo izvesti ločitve. Brez dvoma je ta zakon ustrezal moškim željam po uživaštvu. Vendar je omogočal ženi vsaj to, da se je rešila iz položaja, ki je postal nemogoč.

Jezus pozna človeško srce. Ve, da je zvijačno (prim. Jer 17,9-10). Kot Stvarnik tudi ve, kakšne zmožnosti nam je dal. Sami izkušamo, koliko zmoremo, ko nekaj zares hočemo. Če pa nimamo nagiba, ne bomo nikoli razvili svojih potencialov. Če zakonca lahko mimogrede razdreta zvezo in vzpostavita novo, bosta to verjetno storila, ko bosta naletela na težave ali

8 Če je žena ločitvi nasprotovala, ni hotela sprejeti v roko ločitvenega lista, kar je bilo nujno za pravnomočnost postopka. V takem primeru so rabini ponujali napotke, kako lahko mož ženo preseneti in ji ga izroči z besedami, da je to ločitveni list, preden ji ga bo uspelo odvreči. Samo ta formalni postopek je zadostoval, da je bila ločitev pravnomočna. Vsekakor je bilo to neprijetno do žene in naklonjeno moški samovolji. Za to jih je Jezus ožigosal kot trdosrčne (Mt 19,8).

naveličanost. Toda to se bo morda spet in spet ponovilo. Če pa zakon velja za trdno zvezo, da, za neločljivo, bosta vložila vse sile, da ga obvarujeta, negujeta, krepita ... In ko si bosta za to prizadevala, se bo njuna ljubezen spreminjala v ogenj, ki ju bo grel. Žal sta včasih ta želja in prizadevanje le na eni strani. Če se izkaže, da je že ob sklenitvi zakona manjkalo nekaj bistvenega, se zakonska zveza more razglasiti za neobstoječo. Tisti, pri katerem ni ovire, bo lahko znova našel srečo.

Jezus je vzpostavil zakonsko zvezo v izvirnem Božjem načrtu. Po zakramentu vstopa vanjo kot njen močni graditelj. Kdo bi mogel zanikati, da njegova obnovitev nerazvezljivosti zakona ni velikanska pridobitev tako za moškega kot za žensko? Sicer pa so tudi psihologi prišli do ugotovitve, da je razveza zakona nenaravna.

10 Leviratski zakon (5 Mz 25,5-10)

Ta predpis zahteva, da vdovo po možu, ki je umrl brez sina, vzame njegov brat in obudi potomstvo rajnemu bratu – prvi sin se šteje za sina pokojnega in podeduje njegovo posest. Tako se ime pokojnega »ne izbriše iz Izraela« (25, 6; prim. 2 Sam 14,4sl.). Gre za to, da noben Izraelec ne bi ostal brez potomstva, da ne izumrejo družine in da premoženje ostane znotraj sorodstva (Jožef Flavij, *Antiquities* 4.8.23). Ta zapoved je izjema v nizu strogih prepovedi porok med bližnjimi sorodniki (3 Mz 18,16). Brat, ki te dolžnosti ne bi hotel izpolniti, se je moral podvreči obredu, ki ga je ponižal pred javnostjo. S tem ko ni hotel ohraniti imena svojemu bratu, je sam prejel sramotno ime.

Zakon hoče tudi zaščititi vdovo brez otrok, saj bi sicer ostala brez sredstev za preživetje. Vendar je glavni namen povezan s smislom življenja, tj. da se življenje pokojnega nadaljuje preko sinov. Ti so nosili naprej očetovo ime in dediščino, ženske so bile deležne moževih linije. Njihov pomen je bil rojevati sinove. Če je postala vdova brez otrok, jo je obvezovala dolžnost do družine pokojnega moža. Enako je brat pokojnega imel dolžnost do njega. Toda če je ni hotel izpolniti, je vdova izvedla pravni postopek, ki naj bi ga pripravil do tega dejanja, oz. ga je v primeru odklonitve kaznovala. To je storila kot zastopnica moževih pravic, ki jim je podredila svoje (Pressler 1993, 63–74).

11 Poroka s tujko (5 Mz 21,10-14)

Devteronomistično izročilo jasno nasprotuje porokam Izraelcev s tujkami, da jih te ne bi odvrnile od hoje za Gospodom (5 Mz 7,3-4; Sod 3,5-5; 1 Kr 11,1-2; Ezr 9,1-2). Vendar je tujka izjemoma lahko sprejeta v izraelsko skupnost z namenom, da jo Izraelec vzame za ženo. Gre za vojno ujetnico, ki je izraelskemu bojevniku všeč in jo želi poročiti. Zakon navaja vrsto zahtev, ki naj jih izpolnita. Te so po Carolyn Pressler tukaj zato, da omogočijo možu, da legitimno vzame ženo v primeru, ko ne more izpolniti prepisov za poroko. Bližnjevzhodni zakoniki so kot sestavni del poroke zahtevali pogodbo med ženinom oz. njegovimi starši in starši neveste. Tudi v Izraelu je pogodba predstavljala bistveni del poroke (2 Mz 22,15-16; 5 Mz 22,28-29). V primeru tuje ujetnice taka pogodba ni bila mogoča, zato je zakon predpisal drugo pot. Ta je obstajala v obredu, ki naj bi tujki omogočil, da se včlani v izraelsko skupnost: mož naj jo pripelje v hišo, ona pa naj si ostriže glavo, obreže nohte, sleče ujetniško obleko in mesec dni v njegovi hiši žaluje za svojim očetom in materjo. S temi dejanji se loči od prejšnjega življenja v domovini in od položaja ujetnice ter vstopi v novo življenje v Izraelu (Pressler 1993, 11-13).

Primer se nadaljuje z možnostjo, da se mož naveliča žene. Zakon mu ne dovoli, da jo proda za sužnjo. Mora ji pustiti, da svobodno odide, »kamor hoče«. Tukaj je odprta možnost, da se vrne domov k svojim. Tudi ne sme v zakonu z njo ravnati surovo. To pa zato, »ker si jo onečastil« (v. 14). S čim jo je onečastil? Glagol 'nh, ki je tu uporabljen, dvanajstkrat v Svetem pismu označuje spolni odnos, in to v večini nelegalen, najsi bo posilstvo, prešuštvo, občevanje med menstruacijo ipd., skratka odnos, ki žensko poniža (1 Mz 34,2; 5 Mz 22,29; 2 Sam 13,12.14.22; Žal 5,11; Sod 19,24; 20,5; 22,24; Ezk 22,10.11). V našem primeru gre za legalen odnos. Vendar je možno, kot meni Carolyn Pressler (1993,14-15), da je zakonodajalec tako sklenjen zakon vendarle videl kot poniževalnega za ujetnico.

Sklep

Verni Izraelci so v postavi videli dar neprecenljive vrednosti, ki razsvetljuje poglede (Ps 19, 9), nevednega dela modrega (19, 8), je resnica (Ps 119, 142.151) ... Za zakone, ki so urejali najbolj intimne, in vendar

družbeno zelo izpostavljene odnose, je bila ta zmožnost toliko dragocenejša. Toda ali jih tudi danes vidimo tako? Kot izraze Gospodove pravičnosti (119.123.144.160.164.172)? Ali nam ni kulturni razvoj, ki nas ločuje od antičnega dožemanja življenja, ponudil drugačnih standardov, tako da se nam ti zakoni kažejo krivični – vsaj do žensk in še katerih obrobni skupin? Toda rabini so jih skrbno tehtali in primerjali ter izumili razlage, o katerih je Emmanuel Levinas dejal: »Samo Bog, ki ohranja načelo postave, lahko v *praksi* omili njeno strogost in v ustni postavi preseže neizogibno trdoto Svetega pisma.« (2012, 182) Ustna postava, o kateri so Izraelci verovali, da jo je Bog izročil Mojzesu na Sinaju skupaj s pisno, je na poti strogosti odkrivala steze, ki jih je mogel prehoditi tudi navaden človek, ne zgolj velikani Mojzesovega, Samuelovega ali Danielovega kova. Ponekod so se rabinske razlage spogledovale že kar z izigravanjem zakonov. Jezus jim ni brez razloga očital hinavščine, ko so si zakonodajo upognili v služabnico svojim strastem, ljudem pa nalagali težka bremena.

Pregled predpisov v Svetem pismu, ki so urejali zakonsko zvezo, je pokazal na velike razlike z današnjo zahodno ureditvijo. Najprej je v dekalogu (2 Mz 20,1-17; 5 Mz 5,6-21) žena naštetá med premoženjem moža, ki se ga ne sme poželeti – poleg njegove hiše, polja, hlapca, dekle, vola in osla (2 Mz 20,17; 5 Mz 5,21). To je v skladu s patriarhalno, patrilinearano in patrimonialno družbeno ureditvijo starega vzhoda. Toda kot smo že omenili (op. 1), se žena pravno ni štela za moževo lastnino. Z možem je, nasprotno, delila oblast v družini. Kot trdi J. H. Christopher Wright, je v kazenskih zadevah v bistvu veljala za del moževe osebe, tako da je žalitev nje bila žalitev njega, nikakor pa ni veljala za osebno lastnino svojega moža (1990, 220).

Iz več predpisov je očitno, da je mož gospodar nad ženino spolnostjo pred poroko in po njej, ne pa nad njenim življenjem. Postava mu postavlja meje, znotraj katerih ima tudi žena pravice. Dejansko lahko ženska toži moškega in zahteva svoje pravice. Toži ga zaročenka v primeru posilstva, vdova brez otrok, ki ji svak odkloni izpolniti svaško dolžnost, starši žene, katere mož jo obrekuje izgube devištva pred poroko. Žena lahko toži moža, če slabo ravna z njo, tj. če ji ne izpolnjuje zahtev, ki mu jih nalaga ustna postava. Sodišče skuša moža prepričati, da jo odslovi. Mož pa je mogel ženo obtožiti prešuštva in izgube devištva pred poroko. Tudi sum prešuštva je lahko razrešil pred sodiščem. Če je našel na ženi kaj »nespodbnega«, jo je lahko odslovil in se poročil z drugo, prav tako se je smela

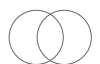

ločena poročiti z drugim. Prešuštni ženi mož ni smel odpustiti, temveč jo je moral odsloviti. Sčasoma je ta odslovitev nadomestila kazen bičanja, ki je že prej nadomestila smrtno kazen.

Zakonodaja navaja tudi prestopke, ki ne pridejo pred sodišče, temveč se urejajo med družinami. Tako se spolno nasilje nad nezaročenim ali zapeljanim dekletom obravnava znotraj prizadetih družin. Zakon sicer nalaga storilcu plačilo globe in odškodnine ter poroko. Vendar ima po rabinski razlagi dekle pravico, da poroko z zapeljivcem ali z nasilnežem odkloni. Ima torej izbiro. Tudi sicer se poroka lahko sklene le z izrecno dekletovo privolitvijo. To je vsekakor visoka raven spoštovanja ženske osebnosti in njene svobode.

Gledano v celoti, je ženska v izraelski družbi uživala pravno zaščito v mejah patriarhalne družbene ureditve, ki je obvladovala antično vzhodno civilizacijo. Svetopisemske določbe, ki so predstavljene kot zahteva Boga Jahveja, so podrobno razlagali rabini. Očitno so jih skušali omiliti, in to v prid moškemu. Vendar ne moremo na splošno trditi, da so na škodo ženski. Razlagali so jih tudi v njeno dobro – saj so vendar sami imeli žene in hčere. Najslabše pravzaprav žensko obravnava predpis o prepovedi ponovne poroke s prejšnjo ženo, ki najprej navede postopek odslovitve. Ta daje možu izključno pravico, da odslovi ženo kljub njenemu nestrinjanju in upiranju; zadostuje formalno pravilen postopek, ki ga lahko po njihovih navodilih izvede malodane z zvijačo. Vendar – ločitev ob nestrinjanju sozakonca velja za demokratičen dosežek tudi v zakonodajah zahodnih držav. Resda kot pravica obeh, kar pač pomeni, da lahko trpi tudi moški, ki se ne želi ločiti.

Tudi v še tako nenavadnem predpisu o ljubosumnosti lahko vidimo dober izkupiček za ženo. Omogočal je, da se niso razplamтели ljubosumnost, sovraštvo in nasilje do nedolžne ali tudi krive žene ter posledično do otrok. Preizkus sam po sebi ni bil nevaren, gotovo pa je deloval psihološko. Nezvesta žena se ga je gotovo bala, zato so rabini opredelili, da če ga odkloni, velja za krivo in jo mora mož odsloviti. Toda preizkus je bil pravičen tudi do moža in morebitnega ljubimca. Po rabinski razlagi je preizkusil tudi oba moška. Deloval je, samo če tudi mož ni nikoli zagrešil prešuštva. In na enak način kot ženo je zadel tudi ljubimca, kjerkoli je bil.

V rabinski razlagi zakonov o posilstvu in za primer, da je dekle zapeljano, je opazen velik poudarek na poravnavi škode, ki jo to dejanje povzroči družini po ekonomski strani. Z izgubo devištva je dekle izgubilo ekonomsko vrednost, in rabini so se posvetili natančni opredelitvi poravnave za vsak različen primer. Odškodnino je večinoma dobil oče kot gospodar in odgovorni za preživljanje družine. Dekletova čustva so bila manj pomembna. Vendar zakoni načelno obravnavajo življenjske situacije, kolikor se morejo meriti, čustva pa spadajo v zasebno področje in v domeno drugih ustanov. Ko rabini skrbno pretehtavajo povrnitev škode, izražajo skrb za pravično poravnavo krivice. Res pa imajo pred očmi v prvi vrsti očeta, njegov ugled in ekonomski položaj, in šele zatem čustva žrtve.

Podobno ima prednost moški tudi v ostalih zakonih. Tako hočejo z obveznostjo, da brat vzame ovdovelo svakinjo brez otrok, ohraniti potomstvo že pokojnemu članu družine. Vendar ima tudi vdova brez otrok od tega zakona veliko korist, saj jo reši pred tem, da ne pristane na robu družbe, kjer se nahajajo najbolj ubogi: tujec, sirota in vdova (5 Mz 14,29). Podobno ima tudi v primeru poroke z vojno ujetnico zakonodajalec pred očmi izraelskega vojaka, ki mu je vseč zajeta tujka. Zakon poskrbi, da v skladu z zahtevo po poroki znotraj izraelskega naroda tujka postane članica skupnosti. Ujetnica opravi obred, po katerem se loči od svojega ljudstva, in je sprejeta v izraelsko skupnost. Znotraj njega mesec dni žaluje za očetom in materjo. Od tega predpisa ima tujka korist: sicer določena za sužnjo, je povzdignjena v ženo, ki uživa precejšnjo avtoriteto v izraelski družini. Zakon ukazuje možu, da z njo ne sme ravnati surovo. In če se je naveliča, je ne sme prodati kot sužnjo, ker to ni več, temveč ji mora pustiti, da odide, »kamor hoče«. Tako se lahko celo vrne k svojim v domovino.

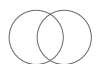
V razprave o postavi so rabini občasno povabili tudi Jezusa oz. so ga izzvali, saj je nastopal kot učitelj in so ga za takega tudi imeli (Mt 17,24; 19,8vzp.). Izzival pa jih je tudi sam, če pomislimo samo na njegov govor na gori (Mt 5-7), zlasti na del o novi pravičnosti (5,20-48). Jezus je izhajal iz Mojzesove postave, toda razlagal jo je tako kot nihče drug. Zato lahko njegovo zakonodajo v resnici imenujemo novo. Nova je, ker je človeku odkril njegovo dostojanstvo, kakršnega dotlej v taki luči ni poznal. V času, ko ženska ni uživala velikega ugleda, ji je pokazal njeno lepoto. V razpravah o družinski zakonodaji je tako moškega kot žensko dvignil na višjo raven oz. ju je povabil nanjo. To velja najprej za njegov pogled na prešuštvo

v govoru o novi pravičnosti (5,27-28). Ko obsodi prešustvo v samem pogledu, osvobaja moškega, da ne reducira ženske na predmet poželenja, temveč v njej gleda osebo, ki je mnogo več. S tem omogoča ženski, da na nov način odkrije samo sebe in lahko razvije neslutene možnosti.

Jezus je sprejel izziv farizejev, da se razjasni o vzrokih za odslopitev žene (Mt 19,1-9). Izhajali so iz zakona o prepovedi poroke z ločeno in medtem poročeno ženo (5 Mz 24,1-4), v katerem je opisan tudi postopek ločitve. Prepričani, da lahko mirne duše razpravljajo o vzrokih, iz katerih smejo odsloviti žene, so doživeli, da se je Jezus zagnal vanje kot oblegovalni oven in jim zrušil trdnjavo moške superiornosti. Z navedkom dveh mest iz poročila o stvarjenju je utemeljil trditev, da sta mož in žena po Stvarnikovi volji eno, zato ju ni mogoče ločiti. Kaj je močnejši dokaz za ženino enakopravnost možu kot trditev, da je z njim eno? Za sklicevanje na Mojzesovo »zapoved« o ločitvi, ki je bila dejansko le »dopustitev«, pa so farizeji morali slišati trdo Jezusovo sodbo o njihovi »pravici« do odslopitev žene. Imenoval jo je preprosto trdosrčnost. In iz Mojzesove postave so vedeli, kako močno Gospod sovraži trdosrčnost (Iz 46,12; Zah 7,12). Mar se ni Jezus z orožjem Božje besede viteško postavil v bran ženski? Kako ne, saj je to bila njegova lastna beseda.

Enako se je vedel do žene, ki se je izneverila možu. Ni se mu bilo treba zavzeti za njeno rešitev pred smrtjo, ker za to so poskrbeli že rabini s svojim razrahljanjem zakona. Pač pa se je zavzel za rešitev njenega dostojanstva. Povedal ji je, da je grešila, toda Bog ji odpušča in ona naj ne greši več. To je pot odrešenja za vsakega človeka: spoznanje, da sem grešnik/-ca, ki mi Bog odpušča, a zahteva, da se odvrnem od greha. Pot vsakega opravičenega grešnika je Jezus pokazal na ženi, ki so mu jo nekega jutra farizeji pripeljali v tempelj, da bi ga skušali (Jn 8,1-11).

Reference

- Amram, David Werner.** 2021. Adultery: Woman's Rights Enforced. Jewish Encyclopaedia <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/865-adultery> (pridobljeno 2. 7. 2020).
- Brenner, Athalya, in Carole Fontaine, ur.** 1997. *A Feminist Companion to Reading the Bible: Approaches, Methods and Strategies*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Fox, Rabi Bernie.** 2021. Parshat Naso: Is the Sotah Presumed Guilty?. Outorah <https://www.ourorah.org/p/241/> (pridobljeno no 20. 1. 2021).
- Frymer-Kensky, Tikva.** 1989. Law and Philosophy: The Case of Sex in the Bible. *Semeia* 45: 89–102.
- Isaacs, Rabi Ronald H.** 2021. Adultery. My Jewish Learning <https://www.myjewishlearning.com/article/adultery> (pridobljeno 17. 1. 2021).
- Issues in Jewish Ethics: Adultery.** 2021. Jewish Virtual Library <https://www.jewishvirtuallibrary.org/adultery-2> (pridobljeno 18. 1. 2021).
- Jožef Flavij.** 2020. *The Antiquities of the Jews*. <https://www.gutenberg.org/files/2848/2848-h/2848-h.htm#link2HCH0013> (pridobljeno 15. 12. 2020).
- Levinas, Emmanuel.** 2012. *Težavna svoboda: eseji o judovstvu*. Prev. Jasmina Rihar. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Miller, Patrick D.** 1990. *Deuteronomy: A Biblical Commentary for Teaching and Preaching*. Louisville: John Knox Press.
- Phillips, Anthony.** 1975. Nebalah – A Term for Serious Disorderly and Unruly Conduct. *Vetus Testamentum* 25: 237–242. <https://doi.org/10.2307/1517276>
- Pressler, Carolyn.** 1993. *The View of Women Found in the Deuteronomic Family Laws*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 216. Berlin/New York: Walter de Gruyter.
- Roberts, Alastair.** 2020. The Cup of the Adulteress: Understanding of the Jealousy Ritual in Numbers 5. <https://www.alastairadversaria.com/2013/02/09/the-cup-of-the-adulteress-understanding-the-jealousy-ritual-of-numbers-5> (pridobljeno 27. 11. 2020).
- Rosen-Zvi, Ishay.** 2020. Sotah. Jewish Virtual Library <https://www.jwa.org/encyclopedia/article/sotah> (pridobljeno 23. 11. 2020).
- . 2021. Sotah, Tractate. Jewish Virtual Library <https://www.jwa.org/encyclopedia/article/sotah-tractate> (pridobljeno 19. 1. 2021).
- Schechter, Solomon, in Julius H. Greenstone.** 2021. Marriage Laws. Jewish Encyclopedia <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/10435-marriage-laws> (pridobljeno 23. 11. 2020).
- Schechter, Solomon, in David Werner Amram.** 2021. Divorce. Jewish Encyclopedia <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/5238-divorce> (pridobljeno 23. 11. 2021).
- Skralovnik, Samo.** 2015. Pomen in interpretacija poželenja v deseti Božji zapovedi (2 Mz 20,17): Semantični študij besednega polja hmd in 'wh. Doktorska disertacija. Teološka fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Troy, Lana.** 1997. Engendering Creation in Ancient Egypt: Still and Flowing Waters. V: Athalia Brenner in Carole Fontaine, ur. *A Feminist Companion to Reading the Bible: Approaches, Methods and Strategies*, 238–268. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Weinfeld, Moshe.** 2020. Ordeal of Jealousy. Encyclopaedia.com <http://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/ordeal-jealousy> (pridobljeno 23. 11. 2020).
- Wright, Christopher J. H.** 1990. *God's People in God's Land: Family, Land, and Property in the Old Testament*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company.

